

Lambergů. Stala se ódou na rod Lamberků... Laskavý a inteligentní čtenář si však „své informace“ umí vyhledat. Nelze než popřát úspěšný „lov detailů“.

Tomáš M. R. Tyl

*František Procházka – Karel Štěpán
Lamberg, Kněžna Káča a Lambergové
v Čechách, vydala Agentura Pankrác,
Praha 2003, 258 stran, náklad a cena
nauvedeny*

Nový erb rodiny von Mornstein- Zierotín

Psát u rodiny pánů z Zierotína o „novosti“ čehokoliv nota bene erbu je v jádru téměř drzost. Avšak teprve s uvědoměním si starobylosti a úctyhodnosti tohoto rodu můžeme přistoupit k nejednomu poznatku – novému poznatku!

Avšak úvodem budiž řečeno, že nehodláme zaměřovat dnes žijící rodinu Mornstein-Zierotín s moravským rodem pánů z Žerotína. Tedy ne zcela... Laskavý čtenář v tomto bodě promine slabost logiky věci. Je mimořádně obtížné nalézt správnou nit vedoucí pokud možno co nejsrozumitelnější cestou dějinného klubička osudů mnoha

rodů, kterým by bylo vhodné věnovat zde alespoň pár řádek. Nechceme a nemůžeme však mluvit jen o minulosti, rodina Mornstein-Zierotínů je současností!

Píše se rok 2003, tedy 85 let po vydání zákona 61/1918 o zrušení šlechtictví. Zákon ztratil svoji sílu, neboť ztratil sankci. Na druhé straně česká a moravská šlechta žije dál. Od roku 1918 nevznikl na území dnešního českého státu nový šlechtický erb. Nebylo toho prakticky zapotřebí. A bylo-li, nebylo snad dost odvahy?! O to větší dějinný význam má rok 2003 – rodina Mornstein-Zierotínů, potomkové rodu pánů z Žerotína přijímají nový znak, jehož sestavením jsem byl laskavě pověřen.

Uveďme, že nadále budeme psát jméno „Žerotín“ jako „Zierotín“ a to z těchto důvodů: rodina je starší nežli Husova jazyková reforma (viz rodiny Hrubých z Gelenj, Bechinie, Dlauhoweský a další, kteří si ponechali původní tvary příjmení či predikátu dodnes), cit ke světové literatuře nám velí ohleduplnost k tiskařům, kteří by marně hledali v západoevropské znakové sadě velké písmeno „Ž“ a neopomenutelně – Karel von Mornstein užívá státem povolené zdvojení příjmení ve tvaru „Mornstein-Zierotín“. Kromě jiného stejný pravopis sdílí i Almanach českých šlechtických rodů. A právě ten byl jednou z podnětných výzev k tvorbě nového erbu!

Hovořit o dějinách rodu pánů

z Zierotína by bylo samo o sobě námětem na knihu. Připomeňme, že rodina je na Moravě známá již od 12. století, za svého prapředka uvádí přerovského purkmistra Bluda z přelomu 12. a 13. století. Přídomek z Zierotína se počíná užívat po Bludově smrti, kdy rod sídlí na Zierotíně. Záhy se stává nejmocnějším moravským rodem – panského stavu dosahuje již roku 1478, říšského hraběcího stavu roku 1706, český hraběcí stav následuje roku 1712. Do této doby užívá rod jednotný znak, jehož podstatou je červený štít s černým korunovaným lvem na stříbrných vršcích (hůrkách). Černý lev na červeném poli nás může překvapit – vždyť je to porušení prastaré zásady zákazu zobrazení „kovu na kovu, barvy na barvě“. Leč Zierotínové jsou natolik váženým rodem, že znak se po mnoho staletí nezměnil a setrval na své původní podobě, ostatně jako znak rodu pánů z Haugwitz, který má stejné barevné složení (černá beraní hlava se zlatými rohy na červeném poli). Ještě k roku 1706 můžeme nalézt nobilitační listinu (dnes uložena v ZA Opava, pobočka Olomouc, rodinný archiv Žerotínů – Bludov) povyšující císařem Josefem I. do hraběcího stavu Jana Jáchyma ze Zierotína a potvrzuje se mu erb: „...v červeném štítě korunovaný dvouocasý lev na kamenném trojvrší. Klenot vycházející z obloučkové koruny lemované hermelínem: vyrůstající lev jako ve štítě. Přikryvadla červeno – černá. Erb spočívá na

hermelínovém plášti splývajícím z helmovní koruny“. Právě zde jsou jasně zakotvena dvě specifika erbu Zierotínů: plášť podoby knížecí, ač rod byl ve stavu hraběcím a zvláštní koruna tzv. „obloučková“, která je jak na hlavě lva ve štítě i v klenotu, tak na přilbici. Reprint vyobrazení poskytuje kniha Dr. Karla Müllera „Erbovní listiny v okresních archívech Severomoravského kraje (s dodatky k soupisu erb. listin v SOA Opava)“, vydaná v roce 1987 v Ostravě. Obě zvláštnosti se patrně vztahují k původu Zierotínů, který se odvozuje od ruských knížat, resp. od „vládců Rusí“, jak by se dalo nejvýstižněji popsat. Antonín ze Zierotína k žádosti o hraběcí titul adresované císaři Josefu I. uvedl, že rodina pochází po otci od moskevských knížat a po matce od Romanovců. Neznáme příčiny tohoto aktu kromě rodových pověstí starších roku 1600, kdy již Paprocký z Hlahol poměrně barvitě líčí povahu Zierotínů jako potomků ruských knížat – včetně snahy o objasnění původu jména častým klením jednoho z prapředků slovy „Jdi k cziertu!“.

V každém případě však na privilegiu 1706 vidíme černého lva kráčejíciho na hůrkách (nikoliv vyrůstajícího z hůrek!) a veškeré koruny lze detailně popsat takto: základ koruny je lemován hermelínem, z něj vychází pět zlatých trojlistů dekorovaných uprostřed dráhou hokamem. Z každého trojlistu vychází jeden z obloučků (tedy

čtvrtekruh) směřující k vrcholu, těchto pět obloučků je posázeno perlami. Koruna je na vrcholu dekorována říšským jablkem převýšeným zlatým křížkem. Vnitřní část koruny je podšita červeným sametem. Plášť je sice typicky červený podšitý hermelínem, ovšem tím, že jsou na něm položena ještě červeno-černá přikryvadla, je zjevné, že se nejedná o přímé přiznání knížecího stavu.

Z pohledu dnešní „korunové nomenklatury“ by snad takto uvedená koruna nejlépe odpovídala „Herzogs-krone“ (vévodské koruně), která je mimořádně podobná – má 5 obloučků vycházejících z pěti listů, uvnitř červený samet... Ale: mezi trojlisty jsou perly, koruna nemá hermelínovou obroučku. Hledáme-li hermelín, pak jej najdeme nejlépe u „Kurfürstenhut“ (čepice kurfiřtů), která je stejná jako „Herzogs-krone“, ale postrádá jakýkoliv projev kovu okolo obroučky, tedy žádné trojlisty nebo perly. Navíc je zřejmé, že hodnota kurfiřtů můžeme u Zierotů oprávněně nepředpokládat. Věnoval jsem však značnou dobu studiu podob korun ruských knížat: Zjišťujeme, že většina ruských knížat a carů byla vyobrazena s korunou podobnou, ovšem trojitou – tedy tři koruny na sobě a nejvyšší se velmi podobá variantě zierotínské koruny z roku 1706. Oficiální portréty cara Michaila Fjodoroviče Romanova nebo Alexeje Michailova jsou jako část předobrazem zierotínské koruny.

Kromě toho: již na prastaré ikoně „Sv. Vladimír a synové“ nalezneme syny sv. Vladimíra v kloboucích, které jsou zjevně lemované kožešinou. Byla-li by výše popsána „Herzogs-krone“ uvnitř prázdná a přesto by měla na obloučcích perly, jednalo by se o „Königs-krone“, což také zjevně není účelem. „Fürsten-hut“ má obloučky jen tři.

Rok 1740: přelom! Toho roku si Jan Ludvík hrabě ze Zierotína na Losinách zažádal o spojení svého erbu s erbem pánů z Lilgenau a císař Karel VI. mu povolil užívat titul hraběte ze Zierotína a svobodného pána z Lilgenau. Ovšem blason erbu nás šokuje: „Polcený štít. V pravé modré polovině na zeleném trávníku zlatý dvouocasý lev s červeným jazykem korunovaný zlatou obloučkovou korunou. Levá polovina červeno-modře čtvrcena se středním štítkem (není v textu popsán), v 1. a 4. poli zlatý dvouocasý lev s červeným jazykem držící černé žezlo a obrácený do středu štítu, ve 2. a 3. poli kosmé stříbrné břevno provázené po stranách stříbrnými liliemi. Tři klenoty: 1. černá korunovaná orlice s červeným jazykem; 2. z obloučkové koruny jako ve štítě vyrůstá zlatý lev, 3. dva černé buvolí rohy, mezi nimi stříbrná lilie a dva zkřížené praporce, pravý zlatý a levý červený. Přikryvadla: 1. černo-zlatá. 2. modrozlatá, 3. červeno-zlatá. Vše spočívá na rudém plášti podšitým hermelínem“.

Tento stav jsme zhodnotili s rodem Mornstein-Zierotín jako „barvoslepý herold měl svůj den...“. I před rokem 1740 zde byly snahy v některých armoriálech vykreslovat namísto lva černého lva zlatého, nikdo však nebyl tak odvážný, aby jej navíc udal na modré pole a namísto stříbrných hůrek hlásil zelený trávník... Co navíc není v blasonu, ale je z kopie erbu dobře viditelné (originál uložen v ZA Opava, pobočka Olomouc, rodinný archiv Žerotínů – Bludov): koruna lva sice již nemá hermelín, ale je podšitá modrým sametem! Jak se čtenář jistě dovtípil, levá polovina erbu měla být znakem rodu pánů z Lilgenau, leč – příliš se nepovedlo. V týchž aktech je uloženo privilegium rodu Lilgenau k roku 1666 – lev je zde černý na zlatém poli (navíc držící buzikán, nikoliv žezlo – a to navíc nebylo v listině roku 1740 ani vymalováno), lilie jsou na poli červeném, střední štítek je korunovaná orlice barvy popelavé na stříbrném poli. Tu malíř roku 1740 změnil na černou orlici na zlatém poli...

Erb dle výše uvedeného blasonu 1740 je vykreslen například i v dnes vydávaném Almanachu českých šlechtických rodů.

Karel Emanuel ze Zierotína, místodržící moravský mezi léty 1900-06 a jeden z nejváženějších obyvatel země české, si vzal roku 1897 Zdenku svobodnou paní Podstatskou z Prusinovic a Thonsernu. Ostatní linie byly víceméně vyloučeny – jen Karel Emanuel držel

statky Bludov (u Šumperku, původní dominium Zierotínů) a Prusy. Pozoruhodně však sdílel osud se svým nejbližším urozeným sousedem hrabětem Harrachem: oba měli tři dcery. Karel Emanuel měl Marii Markétu (narozena 1898, provdána za Karla hraběte Arco – rodina Arco neuspěla v restitučním řízení na Bludově), druhá byla Gabriela (narozena 1900, provdána za pána von Stein – linie vymřela bezdětná), Helena (narozena 1903 – na rozdíl od svých sester zrozených na Bludově se narodila v Brně) provdána roku 1938 za Karla von Mornstein. Ostatní linie buď vymřely přímo nebo byly dokonce z rodu vyloučeny, jak bychom dnes řekli „za nevhodné chování“.

Panství Bludov je nyní ve výjimečném vlastnictví rodu Mornstein-Zierotín. Rodina von Mornstein je řazena mezi franckou šlechtu v hodnosti rytířů. Měl-li bych být stručný, pak dějiny rodu Mornsteinů jsou „hrdé a udatné“. Rod se uvádí také jako Morstein, kde je vypuštěno neznělé „n“ uprostřed příjmení. Známe dva rody tohoto jména – jeden je původu staropolského (herbu Leliwa), druhý je námi dotýkaný rod „německý“, který si za svoji udatnost v křížáckých válkách vysloužil erb: na stříbrném poli černý princ s copem v hazuce černé. Tento blason je velmi variabilní, pochází od pověsti, kdy prapředek Mornsteinů přefal na bojišti arabského prince ve dví. Ovšem

Henricus de Morstein uvádí jako svůj erb k roku 1338 ve štítě hlavu korunovanou – s copem. Je podoby ženské. Hans Morstein roku 1479 má znak podobný, leč je více maskulinní a na přilbici je přidán klenot poloviny postavy s copánky – též, co je s korunou jako „busta“ uvedena ve štítě. Siebmacher uvádí černou postavu v půli přefatou, v černé hazuce (zakončena liliovitým tvarem), se zlatou korunou – to vše na poli stříbrném.

Rodina Mornsteinů užívala od roku 1938, kdy se spojili ze Zierotiny, alianční erb, který však nenalezl pochopení... Byly to doby, které nepřály múzám! Přišel však čas, kdy můžeme tvořit krásné věci – a dle parafráze slov Karla knížete Schwarzenberga: Dbejte na vzhlednost! Právě to jsem měl na mysli, když jsem procházel desítky podob zierotínského i mornsteinského erbu. Navíc jsem byl stimulován Almanachem českých šlechtických rodů – tam je u rodu „z Zierotína“ uvedena zcestná a výše popsaná varianta 1740, která nikdy nevešla v život. U rodu von Mornstein jsou zde navíc české zvláštnosti – černoušek nemá hazuku černou ale červenou, k tomu ještě zlatý cop (zřejmě na zdůraznění toho, že se dle pověsti jednalo o prince).

Při tvorbě nového erbu jsem vycházel z několika faktů: Zierotínové odvozovali svůj původ od ruských knížat, dobu od roku 1740 lze označit v pohledu heraldiky za úpadkovou, rodina von Mornstein

se vzdala nároků na titul svobodných pánů z Lilgenau a tento přežitek má v úmyslu opustit, dále jsem přemýšlel nad slovy klasiků naší heraldiky! A máme se čím pochlubit, vždyť naše spisy ovlivnili mnoho heraldiků celé Evropy.

Konečná podoba nového erbu Mornstein-Zierotín je tedy následující: „Erb polcený. V levém poli žerotínský černý lev na červeném poli krácející po stříbrných hůrkách, korunovaný obloučkovou korunou lemovanou hermelínem, uvnitř červený samet, v pravé půli mornsteinský černoušek se zlatým copem korunou v červené hazuce liliovitě zakončené na stříbrném poli. Nad štítem jsou dvě turnajské přilbice, levá žerotínská, nad níž je pětiobloučková koruna (obloučky vycházejí ze tří trojlistů a dvou perel mezi nimi – bez sametu), z ní vyrůstá černý lev korunovaný stejně jako ve štítě. Na pravé přilbici je klenotem polovina černouška v pase přefatého, se zlatým copem, ozdoben zlatou korunou. Přikryvadla levé přilbice jsou červeno-černá, pravá přikryvadla mornsteinská drží se tradice – zprava stříbrno-černá, zleva zlato-černá“. Tento blason je detailní, lze jej pochopitelně zkrátit – vynecháním popisu korun či přikryvadel apod.

Koncepce nového erbu vychází z vyobrazení 18.-19. století. Hlavní změnou oproti tradicím je opuštění myšlenky „lva brodícího se v kopcích“ (vyrůstajícího v kopcích). Tento motiv naposledy využili před

několika lety občané obce Bludov, když přijali za obecní znak prastarý znak Zierotínů, přičemž do pracka lva vložili písmeno B. Pakliže bychom byli striktní, je to typický poddanský znak!

Je v plánu vytvoření druhé varianty erbu Mornstein-Zierotín, který by respektoval ještě více žerotínské dědictví – byl by přidán plášť. Tento je však považován za výsadu knížat a je jen několik zajímavých výjimek: hrabě Sak z Bohušovic, který při povýšení roku 1721 dostal přikryvadla zelená, podvázaná na způsob pláště. Klasickým ba přímo učebnicovým příkladem je rodina Wratislawů z Mitrowicz – ač hrabata, odvozují svůj původ od moravských Přemyslovců a jako přikryvadla užívají plášť zvnějšku černý, uvnitř červený (jejich erb je polcený – černá a červená). Přikryvadla užíval též hraběcí rod Blankensteinů a několik málo dalších (kromě knížat, kde je to zcela běžný a oprávněný prvek). Stejný plášť jako mají Wratislawové můžeme vidět i na portrétu Karla st. ze Žerotína ve 4. poschodí Moravské zemské knihovny v Brně – v přírodovědné studovně.

Nový erb byl vytvořen pro Karla von Mornstein-Zierotín na panství Bludov. Zámek Bludov by se měl během příštího roku otevřít veřejnosti včetně možností pořádání různých kulturních akcí včetně vernisáží apod. O akcích Vás budeme informovat!

Tomáš M. R. Tyl

Česká Kamenice

Velkolepě zpracovaná historie města České Kamenice, která je doplněna sbírkou fotografií.

Regionální badatelé i obyvatelé jistě ocení toto dílo.

*Česká Kamenice, kolektiv autorů,
vydalo Město Česká Kamenice
a Studio Rema 93 v roce 2002,
419 stran, 700 Kč.*

Pivovarnictví na Kladensku a Slánsku

Co všechno může zajímat badatele? Například historie pivovarnictví. Vývoj, osud i zánik malých pivovarů na Kladensku a Slánsku. Podrobný popis je doplněn materiálem sběratele.

Helena Voldánová

*Pivovarnictví na Kladensku a Slánsku,
Vladimír Chaloupka, vydalo Okresní
muzeum Kladno v roce 2002, 72 stran*

ročník XXIII. číslo 2-3/2003

GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ

listy

P. 3. Ljigzan Ezeby

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze

